

YURAK ISHEMIK KASALLIKLARI

Turdaliyev Samandar Bahodir o'g'li

Alfraganus Universiteti Tibbiyot Fakulteti

Davolash ishi 4-bosqich talabasi

Gmail: turdaliyevsamandar1223@gmail.com

Tel: +998885831223

Anatatsiya: Yurak ishemik kasalliklari (YIK) – koronar arteriyalarning aterosklerotik torayishi yoki spazmi natijasida yurak mushagiga kislorod yetishmovchiligi yuzaga keladigan surunkali va o'tkir kasalliklar majmuasidir. Kasallikning asosiy ko'rinishlari stenokardiya, miokard infarkti, yurak ritm buzilishlari va yurak yetishmovchiligi hisoblanadi. Bugungi kunda yurak ishemik kasalliklari dunyo bo'yicha o'limning yetakchi sabablaridan biri bo'lib, erta tashxislash va samarali davolash usullarini ishlab chiqish katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada YIKning etiologiyasi, klinik belgilari, tashxis qo'yish prinsiplari va davolash strategiyalari haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Yurak ishemik kasalliklari, stenokardiya, miokard infarkti, ateroskleroz, koronar arteriya, ishemiya, yurak yetishmovchiligi, elektrokardiografiya, tashxis, davolash, profilaktika.

Yurak ishemik kasalliklari – zamonaviy tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib, rivojlangan hamda rivojlanayotgan mamlakatlarda keng tarqalgan. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, YIK har yili millionlab insonlarning hayotiga xavf tug'diradi va nogironlikka olib keladi. Kasallikning asosiy patogenetik mexanizmi – koronar arteriyalarning aterosklerotik jarayon tufayli torayishi yoki to'silib qolishi natijasida miokard perfuziyasining pasayishidir. Bu esa yurak mushagida kislorod tanqisligini yuzaga keltirib, o'tkir va surunkali klinik ko'rinishlarni keltirib chiqaradi.

Ishemik yurak kasalligining rivojlanishiga ko'plab xavf omillari ta'sir qiladi: chekish, arterial gipertenziya, qandli diabet, dislipidemiya, semirish va gipodinamiya. Shu sababli YIK nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lib, uni oldini olish, erta aniqlash va samarali davolash usullarini takomillashtirish zamonaviy kardiologiyaning ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi.

Yurak ishemik kasalliklari koronar arteriyalar tizimida qon aylanishining buzilishi natijasida yurak mushagiga kislorod va ozuqa moddalarining yetarli darajada yetib bormasligi oqibatida yuzaga keladi. Bu kasallik dunyo bo'yicha o'lim va nogironlikning eng keng tarqalgan sabablaridan biri hisoblanadi. Ko'pincha asta-sekin rivojlanadi, lekin ayrim hollarda keskin va hayot uchun xavfli kechishi mumkin. Yurak ishemik kasalligida asosiy patogenetik mexanizm ateroskleroz hisoblanadi.

Koronar arteriyalarda xolesterin va lipoproteidlarning cho‘kishi natijasida blyashkalar hosil bo‘lib, ular tomir bo‘shlig‘ini toraytiradi. Blyashkalar yorilganda tromb hosil bo‘lishi mumkin, bu esa miokard infarkti yoki to‘satdan yurak o‘limiga sabab bo‘ladi. Shuningdek, tomir spazmlari ham qisqa muddatli ishemiya chaqirishi mumkin.

Kasallik rivojlanishiga ta’sir qiluvchi omillar orasida yosh, erkak jins, irsiy moyillik kabi o‘zgartirib bo‘lmaydigan sabablar bilan bir qatorda chekish, noto‘g‘ri ovqatlanish, semirish, jismoniy faollikning yetishmasligi, arterial gipertenziya, qandli diabet, dislipidemiya va stress kabi o‘zgartiriladigan xavf omillari mavjud. Ayniqsa, sog‘lom turmush tarzini olib borish ushbu kasallikni oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Klinik ko‘rinishlari turlicha bo‘lib, ular orasida stenokardiya eng ko‘p uchraydi. Ko‘krak qafasida bosuvchi, siquvchi og‘riq kuzatiladi, u chap qo‘l, yelka, bo‘yin yoki orqaga tarqalishi mumkin. Og‘riq odatda jismoniy yoki hissiy zo‘riqishda, sovuq havoda yoki to‘yib ovqatlangandan keyin paydo bo‘ladi va nitroglitserin qabul qilinganda o‘tadi. Stenokardiya stabil va beqaror shaklda kechadi. Stabil shaklda og‘riqlar muntazam va oldindan bashorat qilinadigan bo‘ladi, beqaror shaklda esa og‘riqlar tez-tez, uzoqroq davom etuvchi va tinch holatda ham kuzatilishi mumkin. Beqaror stenokardiya miokard infarkti xavfi yuqori bo‘lgan holat hisoblanadi. Miokard infarkti koronar arteriyaning to‘silib qolishi natijasida yurak mushagining ma’lum qismi nekrozga uchrashi bilan kechadi. Belgilari orasida uzoq davom etadigan kuchli ko‘krak og‘rig‘i, sovuq ter, nafas qisishi, qo‘rquv hissi bo‘ladi. Infarkt og‘ir oqibatlar — yurak yetishmovchiligi, aritmiyalar va o‘limga olib kelishi mumkin. To‘satdan yurak o‘limi ham YIKning xavfli ko‘rinishi hisoblanib, odatda qorinchalar fibrillyatsiyasi natijasida yuz beradi. Uzoq davom etuvchi ishemiya esa yurak mushagining qisqarish qobiliyatini susaytiradi va yurak yetishmovchiligiga olib keladi.

Tashxis qo‘yishda anamnez yig‘ish va bemorni tekshirishdan tashqari elektrokardiografiya, yuklama testlari, ekokardiografiya, koronar angiografiya va laborator tahlillar qo‘llanadi. EKG ishemiya, infarkt yoki aritmiyalarni ko‘rsatadi, angiografiya esa koronar arteriyalardagi torayish darajasini aniqlashda hal qiluvchi usuldir. Laborator tekshiruvlar yordamida lipid profili, qand darajasi va yurak fermentlari aniqlanadi.

Davolashning asosiy maqsadi yurak mushagiga kislorod yetkazib berishni yaxshilash, yurak yuklamasini kamaytirish va asoratlarning oldini olishdan iborat. Bunda nitratlar, beta-blokatorlar, kalsiy kanal blokerlari, antiplatelet vositalar, statinlar va ACE-ingibitorlari qo‘llanadi. Og‘ir holatlarda invaziv usullar — stentlash yoki aorto-koronar shuntlash bajariladi. Bundan tashqari, bemorlar hayot tarzini o‘zgartirishlari kerak: chekishni tashlash, ortiqcha vazndan qutulish, jismoniy faollikni oshirish, sog‘lom ovqatlanish va stressni nazorat qilish zarur.

Kasallikning oldini olishda qon bosimi va qand darajasini nazorat qilish, qon lipidlarini tekshirib turish, muntazam jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish va kardiolog ko'rigidan o'tish muhimdir. Aks holda miokard infarkti, yurak yetishmovchiligi, aritmiyalar va to'satdan yurak o'limi kabi og'ir asoratlar rivojlanishi mumkin.

Yurak ishemik kasalliklari koronar arteriyalarning aterosklerotik shikastlanishi yoki spazmlari tufayli yurak mushagiga kislorod yetishmovchiligi yuzaga keladigan og'ir kasalliklar guruhini tashkil etadi. Bu kasallik bugungi kunda butun dunyo bo'yicha o'limning yetakchi sabablaridan biri hisoblanadi. Kasallikning klinik ko'rinishlari stenokardiya dan tortib, miokard infarktigacha va to'satdan yurak o'limigacha bo'lishi mumkin. O'z vaqtida tashxislash va davolash YIKning og'ir oqibatlarini sezilarli darajada kamaytiradi. Davolashda dori vositalari, invaziv usullar hamda sog'lom turmush tarzini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Profilaktika choralariga rioya qilish, xavf omillarini nazorat qilish va muntazam kardiologik ko'riklardan o'tish orqali ushbu kasallikning tarqalishi va asoratlarini kamaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov A., Tojiboeva N. **Ichki kasalliklar propedevtikasi**. – Toshkent: Ibn Sino, 2019.
2. Rasulov A. **Kardiologiya asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. World Health Organization (WHO). **Cardiovascular diseases fact sheet**. – Geneva: WHO, 2023.
4. Braunwald E. **Braunwald's Heart Disease: A Textbook of Cardiovascular Medicine**. – Elsevier, 2022.
5. Fuster V., Harrington R.A., Narula J., Eapen Z.J. **Hurst's The Heart**. – McGraw-Hill, 2021.
6. Yusuf S., Joseph P. **Global Burden of Cardiovascular Disease and Risk Factors**. *New England Journal of Medicine*, 2020.
7. Kumar V., Abbas A.K., Aster J.C. **Robbins and Cotran Pathologic Basis of Disease**. – Elsevier, 2021.